
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 1, 2009 (год. XVIII), ISSN 0861-7902

ПЪРВА РУСКА МОНОГРАФИЯ ЗА КЛАСИКА НА СЪВРЕМЕННАТА ПОЛСКА ЛИТЕРАТУРА ГУСТАВ ХЕРЛИНГ-ГРУДЖИНСКИ

**Л. А. Мальцев. Между Россией и Западом: традиция
екзистенциализма в творчестве Г. Херлинга-Грудзиньского,
Калининград, 2008**

През 2008 г. излезе първата руска монография, посветена на творчеството на полския писател-емигрант Густав Херлинг-Груджински, живял близо 50 години в подвулканичния Неапол (до края на дните си в годината на Милениума). Авторът е Леонид Малцев – амбициозен млад учен от града с погранична културна-историческа съдба Калининград. До този момент творчеството на Херлинг е многостранно интерпретирано от видни руски полонисти, но не е било обект на самостоятелно руско изследване. Монографията на Л. Малцев стъпва върху написаното досега от полски, руски и италиански полонисти и решава приносна задача: поставя писателя между културните традиции на Русия и Запада, проучвайки екзистенциализма като негова главна творческа философия. Заедно с това са потърсени своеобразието и традицията на полския екзистенциализъм – един съпътстващ изследователски проект за руския полонист. Той смята, че „художественият космос на Херлинг-Груджински все още не е усвоен от руските читатели”, и иска да даде подходящите ключове за това. Една задача, която предстои и за българската преводаческа и изследователска рецепция.

Първоначално Херлинг-Груджински става популярен като автобиографичен „лагерен писател” свързан с разкриването на страшните истини за съветските лагери, до които достига с цената на лично преживения ужас, оставил незалечима следа. В лагера в Ерцево близо до

Архангелск, той опознава кошмара на „Другият свят” и така именува автобиографичната си книга. Това е и единствената му книга, преведена на български. Но неочаквано се появява един втори Херлинг-Груджински, роден от първия. Започват да се раждат един след друг неговите т. нар. „метафизични разкази”, нарастват страниците на неговия „Дневник, писан през нощта”. В лагера Херлинг открива Достоевски като светла врата към душеспасение в ситуация на голямо страдание и изпитание за силата на духа – той е и най-големият му учител измежду руските писатели. След участието му в армията на ген. Андерс и битката при Монте Казино започва неговият емигрантски период, свързан с Италия като втора родина и с полските емигрантски издания. Херлинг-Груджински се утвърждава като енигматичен автор с уникална биография и пребогатата културна ерудиция, майстор на интертекстуалните диалози, на литературните пътувания в света на картини и на играта между документ, легенда и художествен замисъл. Творчеството му предполага все по-задълбочени опити за рефлексивен прочит и тълкуване. Издадената монография отговаря на този повик.

В първа глава на книгата творчеството на полския писател е плодотворно ситуирано между екзистенциалистките традиции на Руския изток и Запада. Между тях са традициите на полския екзистенциализъм, за чиито родоначалник се счита Витолд Гомбрович, автор на един от най-дискутираните творчески дневници в полската литература. Първа подглава поставя „Дневник, писан през нощта” в общоевропейски контекст, представени са руската и западноевропейската дневнични традиции. Извършена е богата типологизация, представени са критически класификации и прочити и е осъществено дефиле на дневници. Дневникът на Херлинг-Груджински е поставен в диалогична близост с „Дневник на писателя” на Достоевски, „Италиански хроники” на Стендал, „Дневник на чумавата година” на Дефо, с дневника на Самуел Пъпис, върху който Херлинг извършва теоретична рефлексия. Потърсени са идеи и проекции на мостта на близостта, сравнени са дневничните форми и творчески откривателства.

Същевременно е извършено екзистенциалното пътуване, разкриващо света на „Дневник, писан през нощта”. Интересно е наблюдението върху топоса на Везувий – според Малцев това е символичният център на дневника, който може да бъде разглеждан като „вулканична обсерватория”. Вулканът е свързан със ситуацията на човека, поставен в епи-

центъра на събитията, с екзистенциалната граничност в художественото пространство на писателя, ситуирано между „чудото и вулкана“. С вулкана кореспондира ключовият образ на „руините“, метафора за състоянието на идеологиите от втората половина на XX век, с която полският писател се явява следовник на Камю. В художественото мислене на Груджински се появява една „друга“ Италия, стояща от обратната страна на аркадийския мит. Тя се превръща в „екзистенциален лабиринт“, в който попадат уловени съдбите на героите, докоснати винаги от някаква гранична, кризисна ситуация. Сред тях са и самоубийците, с които Херлинг води безкраен разговор, за да изслуша това, което ги отвежда към ръба – непоносимата пропаст на битието. Същевременно това е Италия на големите художници (любимите Караваджо, Рибера, Пиранези), през чиито платна и съдби Херлинг минава, за да влезе пак в същия лабиринт.

В четвърта подглава е открит интересен топос на среща между традициите – това е Венеция като „кръстовище“ между руската и западноевропейската пътуваща мисъл. И още – Венеция като град на пограничната ситуация, „образ на нашата цивилизация“, стоящ между съществуването и небитието, чието спасяване е важно за оцеляването и младостта на Европа. Тук Малцев показва как Херлинг кореспондира с драмата на Симоне Вейл „Спасената Венеция“ и изгражда загадъчно-сънния женствен портрет на града в разказа „Венициански портрет“. Както показва Малцев, Херлинг е майстор на индивидуализацията, когато твори галерия от портрети на италиански градове.

В пета подглава е проследена друга галерия – това е галерията от портрети на философи, създадена от Херлинг в процес на екзистенциално търсене, диалог и спор. Верен на общуването си с картини, той минава през цикъла на неаполитанския испанец Рибера, изправя се пред портрета на Кант, нарисуван от Болеслав Мичински. После спори с текста на „Поробеният разум“ на нобелирания Чеслав Милош. Малцев разглежда портретите от така наречения „Философски триптих“ – на Джордано Бруно („Дълбока сянка“), на Ницше (в разказа „Угасващият Антихрист“), на Уголоне („Уголоне от Тоди. Некролог на философа“). Проследява образите на Шопенхауер, Киркегор, Хайдегер, Ясперс, Сартър, Камю („Дневник, писан през нощта“). През тази дълга галерия минава екзистенциалната мисъл на писателя.

Втора глава от книгата е озаглавена „Екзистенциалните въпроси“ и отвежда към екзистенциалния прочит на библейските истини за стра-

данието, милосърдието и францисканското просветление, което според Малцев се слива с екзистенциализма и съдържащия се в него хуманизъм. Подобно на Еко, полският писател лекува заболели християнски концепции, чието неравновесие води до катастрофа. Минавайки и през тези необходими светове, в заключение Малцев обявява, че „традицията” се явява важна екзистенциална категория за мисленето на Густав Херлинг-Груджински, която му помага да мисли, оценява, пресътворява. „Да бъде и да пише”.

Маргрета Григорова